

מראי מקומות - יומא

עד.

הסברא שזה ראוי להצטרף לשיעור, ואם כן הוא הדין גם לאיסור שבועה. ונראה שהר"ן והתוספות נחלקו מהו עיקר הטעם לאיסור, שהתוספות הבינו שעיקר הדין הוא מהלימוד של 'כל חלב', והר"ן הבין שעיקר הדין הוא מסברא שזה ראוי להצטרף לשיעור.

וכתב האחייעזר (ח"ב סי' כ"א) ליישב את שאלת התוספות, שממריבוי של 'כל חלב' לומדים רק איסור כללי על חצי שיעור של איסור, ומהסברא של חזי לאיצטרופי לומדים שיש בחצי שיעור את שם האיסור של אותו איסור עצמו, ואם זה איסור שיש בו עשה אז אף בחצי שיעור יש איסור עשה, אבל מ'כל חלב' לבד לא לומדים אלא איסור כללי. ולכאורה נידון זה האם חצי שיעור אסור מאותו שם של כל איסור ואיסור בפני עצמו, או שזה איסור כללי על חצי שיעור של איסור הוא תלוי במחלוקת, שלשיטת התוספות האיסור הוא של 'כל חלב', ולשיטת הר"ן, שם האיסור של השיעור השלם.

והנה הרמב"ן בתורת האדם הסתפק, בחולה שצריך לאכול דברים האסורים, שהדין הוא שמאכילים אותו הקל הקל תחילה, כלומר שקודם מאכילים אותו איסור קל יותר, האם גם במי שצריך לאכול חצי שיעור יש בו את הדין של הקל הקל, או שבחצי שיעור אין הבדל בין האיסורים, וכולם איסור אחד של חצי שיעור. ולכאורה הם שני הצדדים של מחלוקת התוספות והר"ן.

וראה עוד באחייעזר (שם), שבשבועה שלא לאכול אי אפשר לומר שבחצי שיעור יש את האיסור של הלאו של שבועה שלא יחל דבריו, שהרי הוא נשבע רק על כזית ובפחות מכזית אינו מחלל את דבריו, ורק משום האיסור של 'כל חלב' שמלמד שכל שבשיעור שלם יש איסור גם בחצי שיעור יש איסור, לכן יהיה איסור בחצי שיעור. ולכאורה הרי זה שלא כהר"ן שבשבועה האיסור הוא בגלל הסברא של חזי לאיצטרופי, שזה הרי גורם שיהיה את אותו שם של איסור, ולא משום האיסור הכללי של 'כל חלב'.

ד. כיון דחזי לאיצטרופי

יש לדון בסברא שחצי שיעור אסור בגלל שהוא יכול להצטרף לשיעור שלם, האם זה מחמת האפשרות בפועל שיהיה צירוף, או שבגלל שאם יצטרף יהיה בזה איסור, הרי זה מראה שכל משהו ומשהו הוא חלק מאיסור. והנה השאגת אריה (סי' פ"א וכן בגבורת ארי כאן) כתב, שבדין 'בל יראה' אין איסור בחצי שיעור, מפני שההבנה בסברא של חזי לאיצטרופי היא, שעל ידי החצי זית השני ממילא גם החצי זית הראשון הוא איסור, ואם כן גם חצי זית הוא בעצם

א. וכי תימא כיון דאית ליה היתר מן התורה קא חייל קרבן שבועה

הגמרא דנה שמכיון שמן התורה אין איסור בחצי שיעור אם כן תחול שבועה. וקשה שהרי באיסור דרבנן יש איסור של 'לא תסור' וכמו שכתב רש"י בשאלת הגמרא, ואם כן מדוע שתחול השבועה. ונראה שהאיסור של לא תסור לא נאמר בכל האיסורים מדרבנן. ובזהר הרקיע (הובא בשו"ת אבני מלואים סי' י"ד) הקשה על הרמב"ם (ספר המצוות שורש א') שסובר שבכל איסור דרבנן עובר גם על לא תסור, שאם כן מה הביאור בגמרא [עוד קשה, שאם בשאלה סברה הגמרא שיש לא תסור מדוע הגמרא חזרה בה בתירוץ שאין לא תסור]. ותירוץ המגילת אסתר שאיסור שלא נאמר בפירוש בסיני, לא נאמר עליו מושבע ועומד מהר סיני ולכן חלה עליו שבועה.

ב. תלמוד לומר שבתון שבות

כתב הרא"ש (א) שמכאן משמע ששאר עינויים אסורים מדרבנן, שהרי גם לענין שבת הגמרא לומדת להסמיך את השבותים מדרבנן מ'שבתון שבות', ואם כן גם ביום הכיפורים הלימוד משבתון שבות הוא לאיסור מדרבנן.

ג. חצי שיעור אסור מן התורה

הגמרא מבארת שרבי יוחנן לומד מסברא שחצי שיעור אסור מן התורה, בגלל שגם חצי שיעור ראוי להצטרף לשיעור, וגם שהברייתא לומדת מהפסוק 'כל חלב' לרבות כוי וחצי שיעור. והקשו התוספות שמכיון שיש לימוד מהפסוק, מדוע רבי יוחנן מפרש שטעמו מסברא ולא מהדרשה. ותירצו שבלי הסברא היה ניתן לפרש שחצי שיעור אסור מדרבנן, והפסוק הוא רק אסמכתא, ומכיון שיש סברא לאיסור ממילא ההבנה היא שזו דרשה גמורה.

וכתב הר"ן בשבועות (ט. בדפי הר"ף) שיש מי שאומרים שמי שנשבע לא לאכול, אינו אסור אלא בכזית אבל פחות מכזית מותר לו לאכול לכתחילה, ואפילו שלרבי יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה וגם ריש לקיש מסכים שיש איסור מדרבנן כל זה באיסור תורה, אבל בשבועה שהוא אסור את עצמו והוא לא התכוון אלא לכזית, נמצא שפחות מכזית זה היתר גמור. אבל הרמב"ם, סובר שגם בשבועה יש איסור של חצי שיעור, והרי זה כמי שאוכל מנבילות וטריפות חצי שיעור. וכתב הר"ן שדעתו נוטה לדעת הרמב"ם, שהרי חצי שיעור אסור בגלל שזה ראוי להצטרף לשיעור שלם, ואם כן גם באיסור שבועה יש את הסברא שזה ראוי להצטרף לשיעור, ואפילו שהגמרא למדה את זה מ'כל חלב' הרי ברור שהפסוק מדבר רק על חלב, ומכל מקום למדו מזה לכל האיסורים בגלל

מראי מקומות - יומא

עד. (המשך)

לבאר שחזי לאיצטרופי הוא גילוי באיסור, אבל משמע מלשונו שלאותם שיטות עיקר הלימוד הוא מ'כל חלב'.

ה. חצי שיעור בכל איסורי תורה

כתב בשו"ת חכם צבי (פ"ו), שהאיסור של חצי שיעור שנלמד מ'כל חלב' הוא רק באיסורי אכילה כחלב, אבל בשאר איסורי תורה אפילו שיש בהם את הסברא של חזי לאיצטרופי וכגון התולש שעה אחת מנזיר או בשבת, או מוציא פחות מכשיעור, שבזה אין בהם איסור של חצי שיעור כי מהסברא לבד לא לומדים לאסור (ולכאורה זה רק לשיטת התוספות שהאיסור הוא מהפסוק, אבל לשיטת הר"ן נראה שכל מקום שהסברא של חזי לאיצטרופי שייכת זה סיבה שחצי שיעור יהיה אסור).

עוד כתב, שגם אם יש איסור בכל האיסורים, מכל מקום כל האיסור הוא דווקא היכן שעשה חצי שעל ידי זה הוא מחשיב אפילו את החצי ולכן אסור, ולפי זה כתב, שאם יש בביתו חצי שיעור חמץ בפסח, ואינו מבערו אינו עובר באיסור, כיון שלא עשה מעשה להחשיב את החצי שיעור. והפרי מגדים (או"ח שי"ט מ"ז א') הקשה עליו מרש"י בשבת (עד), שכתב שיש איסור שבת גם באפיה של פחות מכשיעור.

ו. מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא

כתב הפרי חדש (יו"ד כללי ספק ספיקא סוף דין א') שמהסוגיא מוכח כשיטת הרמב"ם שספק דאורייתא מדאורייתא להקל, שהרי לפי ריש לקיש הלימוד מהפסוק הוא אסמכתא וכמו שלענין חצי שיעור הפסוק הוא אסמכתא אם כן גם לענין כוי שהוא ספק חיה ספק בהמה הפסוק הוא אסמכתא, ונמצא אם כן שכוי אסור רק מדרבנן ולא מדאורייתא, ומוכח אם כן שבספק מדאורייתא אין איסור. ואפילו שהגמרא מעמידה שהברייתא סוברת שכוי בריה בפני עצמה זה רק לרבי יוחנן אבל לריש לקיש הגמרא נשאתר בהבנה שכוי הוא ספק. ועיין בשער המלך (טומאת מת פ"ט הי"ב), ובכרתי ופלתי (קונטרס בית הספק [אחר סי' ק"ן] ד"ה והנה) שדחה את ראיית הפרי חדש.

חלק מאיסור, אבל בבל יראה של חצי זית, שגם כשיצטרף אליו עוד חצי זית זה לא יגרום שממילא מה שהיה לפני כן חצי זית זה כבר היה חלק מאיסור, אלא רק מכאן ואילך יש איסור של כזית, אין בזה איסור של חצי שיעור. אבל מהמגיד משנה (ריש הל' גולה) משמע לא כן, שביאר את הרמב"ם שכתב (גולה פ"א ה"ו) שיש איסור גזילה גם בפחות משוה פרוטה, משום הדין שחצי שיעור אסור, והרי בגזילה, אם יגזול פרוטה שלימה הרי זה יהפוך לאיסור גזלה רק מכאן ואילך ולא למפרע משעה שגזל את החצי הראשון. והקהלות יעקב (פסחים סי' כ"א) כתב לפרש על פי המגיד משנה הגדרה אחרת בסברת חזי לאיצטרופי, והיא שעל ידי החצי איסור שכבר נעשה הוא קרוב לגמור את העבירה ולבוא לכלל איסור, עוד פירש שהסברא היא שאם כשהוא משלים את השיעור יש בזה איסור, זאת אומרת שכל חלק וחלק הוא משהו של איסור [וקצת משמע כן מלשון הגמרא שכתב, 'כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל'].

ונראה שהפרי מגדים הסתפק בנידון זה, שכתב (בפתיחה לבשר בחלב) לדון במבשל בשר וחלב חצי שיעור האם יש בזה איסור או לא, ופירש שאם חזי לאיצטרופי היא סברא שמא יגיע בטעות לשיעור כזית בכדי אכילת פרס, אם כן בבישול שאין שיעור זמן לא יהיה איסור, ששם אינו חייב אלא אם כן בישל בבת אחת ממש, אבל אם הסברא היא שעצם מה שזה יכול להצטרף זה אסור, אם כן גם בבישול בשר וחלב יהיה איסור של חצי שיעור. ועיין בצל"ח (פסחים מד.) שכתב ליישב את הרמב"ם שכתב שיש פסוק לאסור חצי שיעור באכילת חמץ, למקרה שאין זמן ביום לאכול את החצי השני, ומשמע בדבריו שהסברא בחזי לאיצטרופי היא בגלל הצירוף בפועל. ולכאורה גם בר"ן שהובא לעיל לענין שבועה, משמע שצריך שיהיה ראוי להצטרף בפועל, שהרי בשבועה אי אפשר לומר שכל משהו הוא חלק של איסור בעצם, ולפי הדעות שחצי שיעור מותר בשבועה, אפשר